

4228

۰۱۵-

۱

۲۸۸
ص ۲۸۸

بسم الله می خوانم خدا را ز مثنی خاک آدم ساخت ما را

تقدیم به

روایتگران حقایق تاریخی که از افراط و تفریط دوری نموده، تابایان حقیقت با واقعیت ها

حماسه ای راستین زمرمه شود

سرشناسه	: طباطبایی، مریم سادات، ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ اسلام با رویکرد به عصر نبوت، طباطبایی مریم سادات؛ مسلمی پطروودی حمیدرضا؛ رحیمی احمد؛ تدوین: موسسه پاد اندیشه
مشخصات نشر	: قم: پاد اندیشه، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	: ۲۸۸ ص.
شابک دوره	: 978-600-5467-38-3
شابک جلد اول	: 978-600-5467-39-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: تاریخ اسلام
موضوع	: محمد(ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق - سرگذشتنامه
موضوع	: اسلام - تاریخ از آغاز تا ۴۱ق
بنیاده افزوده	: مسلمی پطروودی، حمیدرضا، ۱۳۴۷
بنیاده افزوده	: رحیمی، احمد، ۱۳۴۲
شناسه افزوده	: موسسه پژوهشی پاد اندیشه
رده بندی کنگره	: ۱۴ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۹۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸۴۱۵۸۳

نام کتاب: تاریخ اسلام با رویکرد به عصر نبوت
تألیف: طباطبایی مریم سادات، مسلمی پطروودی حمیدرضا، رحیمی احمد

مدیر اجرایی: علی رمضان زاده
طرح جلد و صفحه آرا: محمود دهقانی
تدوین: موسسه پاد اندیشه
ناشر: پاد اندیشه

چاپ: زمزم
نوبت چاپ: اول، پائیز ۱۳۹۸
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

تعداد صفحات: ۲۸۸ صفحه
قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک دوره: 978-600-5467-38-3
شابک جلد اول(عصر نبوت): 978-600-5467-39-0
کلیه حقوق و نشر برای مؤلفین محفوظ است

نشانی: قم؛ کدپستی ۱۸۱۶۵ - ۳۷۱۴۱
همراه: ۰۹۱۲۵۵۳۶۷۴۵

قم، یزدانشهر، کوچه ۷، پلاک ۱۳

پست الکترونیک: pade1382@Gmail.com

تلگرام: @pod_e_andisheh

تاریخ اسلام

بارویکروبه عصر نبوت

جلد اول

طباطبایی مریم سادات محقق و پژوهشگر دینی

مسلمی پطروودی حمیدرضا استادیار دانشگاه

رحیمی احمد استادیار دانشگاه

فهرست مطالب

۸	پیشگفتار.....
۹	مقدمه.....
۱۱	سخن آغازین.....
۱۲	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۱۳	مفهوم لغوی تاریخ.....
۱۴	مفهوم فنی و اصطلاحی تاریخ.....
۱۶	موضوع علم تاریخ.....
۱۶	هدف علم تاریخ.....
۱۷	سودمندی و فوائد علم تاریخ.....
۱۸	فوائد دنیوی علم تاریخ.....
۱۹	فوائد اخروی تاریخ.....
۲۱	کاراائی، اهمیت و ارزش و سودمندی تاریخ اسلام.....
۲۷	اصول حاکم بر تاریخ و قواعد تاریخ‌نگاری.....
۳۱	زیربنای تحولات تاریخی، با رویکرد به آموزه‌های اسلام.....
۳۲	تاریخ‌نگاری در اسلام.....
۳۷	مکاتب تاریخ‌نگاری اسلام.....
۳۸	خاستگاه و منشاء تاریخ‌نگاری اسلامی.....
۳۹	مکاتب تاریخ‌نگاری.....
۴۰	آسیب‌شناسی تاریخ اسلام و منابع آن.....
۴۲	مهمترین اسباب تحریف تاریخ اسلام، منابع و متون آن.....
۴۴	شرق‌شناسی و تاریخ اسلام.....
۴۵	مفهوم شرق‌شناسی.....
۴۶	خاستگاه خاورشناسی.....
۴۸	انگیزه‌ها و رویکرد سیاسی شرق‌شناسی به تاریخ اسلام و منابع مطالعاتی آن.....
۵۱	فصل دوم: محیط پیدایش اسلام
۵۲	ویژگی‌های جغرافیایی.....
۵۴	خاستگاه و موطن اولیه قوم عرب.....
۵۹	ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی عربستان جنوبی.....
۶۰	سیاست و حکومت در عربستان جنوبی.....
۶۰	حکومت معین.....
۶۲	حکومت سبائیان.....
۶۳	حکومت حمیریان.....
۶۵	ویژگی‌های اقتصادی - کشاورزی و اشکال مالکیت زمین - عربستان جنوبی.....
۶۸	ویژگی‌های اقتصادی - تجارت - عربستان جنوبی.....

۶۸	دین و شرایع دینی در عربستان جنوبی
۶۸	ستاره پرستی
۶۹	یهودیت
۷۰	مسیحیت
۷۱	ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی عربستان شمالی
۷۳	حکومت و سیاست در عربستان شمالی
۷۳	بطیان
۷۶	تدمریان
۷۹	حیران (لخمیان)
۸۲	غسانیان
۸۴	کندیان
۸۶	فصل سوم: حجاز در آستانه ظهور اسلام
۸۷	مکه در دوره جاهلی
۹۷	جنگ‌های جبار
۹۸	حلف الفضول
۹۸	حیات اقتصادی و طبقات اجتماعی در مکه
۱۰۲	یثرب در دوره جاهلی
۱۰۲	۱- سیاسی و اجتماعی
۱۰۳	۲- اقتصاد تجاری و زراعی
۱۰۴	۳- بازارها
۱۱۰	مبادلات تجاری میان مدینه و ملل مجاور
۱۱۳	شیوه رایج در روابط تجاری
۱۱۳	۱- پول رایج در شبه جزیره
۱۱۶	۲- اوزان و مکال (وزنها و پیمانه‌ها)
۱۱۶	حضور دولت در بازار صدر اسلام
۱۱۸	ویژگی‌های بازار در صدر اسلام
۱۲۲	کارکرد بازارهای صدر اسلام
۱۲۳	مدل مطلوب بازار
۱۲۴	جاهلیت
۱۲۵	پیشینه تاریخی
۱۲۶	چیستی جاهلیت
۱۳۲	مصادیق جاهلیت
۱۳۵	عقاید دینی جامعه حجاز در دوره جاهلی
۱۳۶	خداپرستی در جامعه حجاز
۱۳۷	بت پرستی و ستاره پرستی
۱۳۸	بحران بت پرستی

۱۳۹.....	خُتَفَاء.....
۱۴۱.....	یهودیت.....
۱۴۲.....	مسیحیت.....
۱۴۴.....	ارزش‌های عربی جامعه حجاز در دوره جاهلی.....
۱۴۵.....	سنت و کارکرد اجتماعی نسب.....
۱۴۶.....	سنت جُلَف.....
۱۴۷.....	سنت جوار.....
۱۴۷.....	باورهای خرافی عرب جاهلی.....
۱۵۰.....	فصل چهارم: حجاز؛ بعثت و رسالت
۱۵۱.....	تولد.....
۱۵۳.....	ازدواج.....
۱۵۵.....	بعثت و رسالت.....
۱۵۹.....	انوار دعوت.....
۱۶۴.....	رویاریابی و واکنش اشرافیت در مقابل دعوت علنی.....
۱۶۴.....	الف) تلاش برای ازوای اجتماعی پیامبر.....
۱۷۰.....	ب) اتخاذ سیاست‌های خشونت با.....
۱۷۱.....	ج) موارد دیگری از رویاریابی و مخالفت.....
۱۷۴.....	هجرت و مهاجرت.....
۱۷۵.....	بن بست دعوت و هجرت.....
۱۷۸.....	اتحاد برای قتل و لیلۃ المبیت.....
۱۷۹.....	اتحاد سیاسی در دولت شهر مدینه.....
۱۸۷.....	زکات با رویکرد به تأمین اجتماعی.....
۱۹۰.....	علل و عوامل گسترش و پیشرفت اسلام.....
۱۹۰.....	الف) قرآن کریم با ویژگی‌های الفاظ زیبا، معانی رسا و محتوای دلنشین.....
۱۹۱.....	ب) سیره و اخلاق پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۹۵.....	فصل پنجم: جهاد با رویکرد به تفسیر فریقین
۱۹۷.....	مفهوم شناسی.....
۱۹۹.....	گستره مفهومی جهاد و رابطه آن با قتال.....
۲۰۰.....	جهاد ابتدایی.....
۲۰۰.....	تفاوت جهاد دفاعی و جهاد ابتدایی.....
۲۰۱.....	جهاد در سیره انبیاء الهی.....
۲۰۱.....	سیر اجمالی آیات جهاد.....
۲۰۱.....	آیات جهاد با رویکرد به زمان.....
۲۰۳.....	آیات جهاد با رویکرد به شرایط نزول.....
۲۰۸.....	آراء مفسران شیعه.....
۲۰۸.....	الف) دیدگاه متقدمین.....

۲۱۰	 (ب) دیدگاه متأخرین
۲۱۳	 مسأله نسخ در آیات جهاد
۲۱۴	 اختلاف در نسخ برخی آیات جهاد
۲۱۵	 آراء مفسران تسنن
۲۱۶	 مراحل تشریع جهاد ابتدایی
۲۱۶	 الف) دیدگاه متقدمین
۲۱۸	 (ب) دیدگاه متأخرین
۲۲۰	 نسخ از دیدگاه اهل تسنن
۲۲۳	 شرایط زمانی جهاد
۲۲۳	 شرایط زمانی جهاد ابتدایی در تفاسیر و فقه فریقین
۲۲۴	 شرایط جهاد در عصر ظهور
۲۲۵	 شرائط جهاد در عصر غیبت
۲۲۸	 نظریه وجوب جهاد در عصر غیبت (غیرمشهور)
۲۳۰	 موقعیت مدنی و زمانی جهاد
۲۳۴	 گروه‌هایی که جهاد با آنها واجب گردید
۲۳۴	 الف) شرایط جهاد با مشرکان
۲۳۷	 (ب) شرایط جهاد با کفار و اهل کتاب
۲۳۹	 (ج) شرایط جهاد با منافقان
۲۴۰	 (د) شرایط جنگ با اهل بغی
۲۴۱	 فلسفه و فواید جهاد نزد فریقین
۲۴۲	 فلسفه جهاد
۲۴۳	 فلسفه جهاد ابتدایی
۲۴۷	 فواید جهاد
۲۴۹	 الزامات اخلاقی و آداب جهاد ابتدایی نزد فریقین
۲۵۲	 احکام جهاد
۲۵۷	 فرجام سخن
۲۵۹	 شبهات مربوط به جهاد
۲۶۴	 ۱- از دیدگاه شیعه
۲۶۵	 ۲- از نظر اهل سنت
۲۸۲	 جمع‌بندی
۲۸۴	 منابع و مآخذ

پیشگفتار

مطالعه علم تاریخ جهت دستیابی به اطلاعات «گذشته» و مواجهه عقلانی با آن، موجبات درک جامع و پردازش معقول «حال» و پیوستگی در نگاه به «آینده» و دیدن افق‌های جدید در مهندسی ساختار فرهنگ و تمدن می‌باشد. از این رو مطالعه و بررسی تاریخ با روش علمی و نگرشی نو ضروری است. زیرا شناخت و دریافت وجوه مختلف هر فرهنگ و تمدنی، بدون بررسی علمی وقایع، رویدادها و تاریخ انواع دانش‌ها، هنرها و... که در آن تمدن ظهور کرده یا تکامل یافته، ممکن نخواهد بود. باید اذعان نمود پدیداری آثار سترگ تاریخی در میان مسلمانان و گسترش شاخه‌های گوناگون تاریخ، نتیجه تاکید فراوان قرآن کریم و سنت معصومان (علیهم‌السلام) بر شناخت گذشته بود، هر چند ما باید در نظر داشته باشیم که مقصود از مطالعه تاریخ صرفاً پرداختن به شکست و پیروزی حاکمان سیاسی نیست، و اگر کسانی چنین ثبتي از تاریخ را انجام دادند دچار روزمره‌گی شده که مانگر فهم نادرست از تاریخ است، در حالی که از منظر قرآن کریم و سنت معصومان (علیهم‌السلام) هدف مطالعات تاریخی «درس آموزی و عبرت‌گیری» می‌باشد. دستیابی به چنین هدفی، در گرو شناخت مسره از ناسره در تاریخ و گذراندن داده‌ها و انبوه اطلاعات آن از صافی تعقل و بررسی انتقادی و به لسان روایت «عقل‌درایی» است. به عبارتی باید با معیارهایی مشخص و معقول انبوه اطلاعات را ارزیابی کرد و آنچه را شایسته بقاست حفظ نمود، و باقی را به حال خود گذاشت و اجازه نداد که هیمنه گذشته، به جای روشنگری راه آینده، آن را سد نموده و مانع عبرت‌گیری شود.^۱

مقدمه

فاصله گرفتن از «تاریخ» و پرسش از آن، از ویژگی مورخان عهد جدید می‌باشد. آغاز فرایند توجه به «تاریخ» به مثابه یک علم مستقل که از شأن ویژه‌ای برخوردار باشد در غرب به اندیشه‌های ویکو (vico) در قرن هیجدهم برمی‌گردد و با ادامه راه او توسط نظریه پردازان غربی اکنون مکاتب مختلف تاریخ نگاری پدید آمد؛ هرچند در شرق ابن خلدون پس از مسعودی، یعقوبی و ابن مسکویه، برای اولین بار در بین اندیشمندان اسلامی از «فلسفه تاریخ» سخن گفته است و در «مقدمه» آن را تبدیل به یک «پرسمان» (الاشکالیه، problematic) نمود، اما جهت فریب در نمودن آن در مشرق زمین کسی قدم به عرصه نگذاشت، و لذا تاریخ نگاری عصر حاضر ما هنوز به پارادایم و منظومه فکری طبری و... یا به عبارتی تاریخ‌نگاری نقلی نزدیک‌تر است؛ و این مسأله در حوزه مطالعات «تاریخ اسلام» به گونه‌ای حادث می‌باشد، حال آنکه قرآن کریم با حدود چهار هزار آیه تاریخی تأکید ویژه و اهتمام خاصی به «تاریخ» نمود و مسلمانان را به تفکر، تدبیر و تعقل در آن فراخواند، ضمن آنکه روایات اسلامی نیز با تأسی از قرآن کریم مطالعه عمیق سرگذشت پیشانیان و عبرت‌گیری از تاریخ آنها را به عبارات متعددی گوشزد نمودند، ولی حتی در حوزه‌های دینی ما [- علی‌رغم دانشگاه‌ها-] نیز «تاریخ» هنوز شأن و مقام بایسته و شایسته خود را نیافت و به عنوان یک رشته علمی مستقل در کنار سایر رشته‌ها قرار نگرفت.^۱ به نظر می‌رسد صعوبت دستیابی به «اجتهاد تاریخی» عامل اصلی عدم توجه مسلمانان و ایرانیان مسلمان به علم تاریخ باشد زیرا علوم انسانی به جامعه، فرهنگ، زبان، روان

۱. تأملاتی در علم تاریخ و تاریخ‌نگاری اسلامی، ص ۹.

۲. هر چند در چرائی عدم علاقه‌مندی ایرانیان مسلمان به علم تاریخ عوامل دیگری را هم برمی‌شمارند که از جمله آنها عبارتند از:

(۱) برخی آن را همسنگ قصه و داستان می‌دانند که نیازی به کلاس و استاد نداشته و ندارد حال آنکه قصه، داستان و افسانه غیر از تاریخ هستند و تاریخ امری مستند می‌باشد، و از طرفی تاریخ معادل قصه و داستان با ریشه عربی معادل کلمه خبر عمدتاً به تاریخی گفته می‌شود که متضمن قصه و حکایت بوده باشد و مرزبندی زمانی در آن لحاظ نشده باشد. ضمناً قصه‌های ملهم از قرآن کریم رایج در ادبیات عرب همراه با صدق و حقیقت‌گویی است، حال آنکه مقصود ما از قصه بیشتر توأمان با افسانه‌سرایی و بعضاً کذب و دروغ می‌باشد؛ و از این رو ایرانیان، تاریخ را با هاله‌ای از ابهام و دروغ می‌پندارند و از آن هراسناک هستند.

(۲) گروهی دیگر معتقدند که علم تاریخ از شاخه‌های علوم انسانی است و با تغییر اولویت‌های زندگی بشر و پیشرفت‌های علمی در عرصه‌های دیگر و صنعتی شدن جوامع، این علم کاربردی به نظر نمی‌رسد، و منجر به کار و فعالیت‌های اقتصادی نمی‌شود لذا همه به سراغ علوم پایه و علوم فنی می‌روند.

(۳) ضمناً علوم انسانی با رویکرد به قدرت سیاسی در جوامع شرقی با تبلیغات داخلی و خارجی از محدودیت‌هایی رنج می‌برند و مطالعه در این حوزه علمی سخت، موجبات تویخ و تنبیه و بلکه خطرناک می‌نماید. زیرا در علوم تجربی و

و اندیشه انسانی توجه دارد و علم تاریخ از رشته‌های آن نیز با انسان سروکار دارد - انسانی که خود جزیی از وقایع تاریخی است، آن را بوجود می‌آورد، از آن تأثیر می‌پذیرد، و خود نیز به مطالعه آن پرداخته و نهایتاً به قضاوت [هر چند قضاوت‌ها متفاوت و از این رو نتایج مطالعات تاریخی افراد هم درباره یک موضوع مطالعاتی کاملاً یکسان نمی‌باشد] آن می‌نشیند - که کاری مشکل است. برای اینکه همگان از علوم انسانی و خصوصاً علم تاریخ برداشت مثبت داشته باشند، جا دارد علوم انسانی و از جمله علم تاریخ را روشمند نموده و پابندی کاربران آن را به اصول و قواعد حاکم بر روش تحقیق و مطالعات علمی تضمین نمائیم. در چنین شرائطی آگاهی‌های لازم به جامعه داده می‌شود و مردم نیز با خودآگاهی‌های فردی و اجتماعی احساس هویت نموده و در عرصه علوم انسانی همچون علوم فنی و علوم تجربی عمل خواهند نمود.

علوم فنی بین دانشمند و پدیده مورد مطالعه هیچگونه رابطه عاطفی، علقه، حُب و بغض و... وجود ندارد، در حالیکه در علوم انسانی رابطه شخصی و علقه به وضوح قابل مشاهده است، و در «تاریخ» وقتی انسان به گذشته‌ها می‌نگرد، نمی‌تواند از احساسات، عواطف، علایق و اهداف خود برکنار باشد، هرچند دقیق هم نمی‌تواند در مورد انسان‌های گذشته اظهار نظر نماید.

۴) از نظر عاطفی نیز گزاره‌های تاریخی روندی رو به تنزل را در ایران نشان می‌دهند که برای ما سرانجام خوش و جذابی نبوده و مایه دلسردی و اندوه را فراهم می‌آورد.

۵) عدم درک صحیح و منطقی از علوم انسانی و علم تاریخ بخاطر فضای آموزشی یکسویه، بی روح و غیرملموس.

۶) فرهنگ مطالعه که تحت تأثیر عوامل مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... بسیار کم رنگ می‌باشد.

سخن آغازین

مطالعه و پژوهش در حوزه تاریخ، ضمن نگرش از زاویه خاص توسط دانشمندان؛ با رویکرد پند، تجربه آموزی و عبرت گیری، نقش بسیار زیادی در اصلاح حیات فردی و اجتماعی دارد. انصاف آنکه بهره‌مندی از علم تاریخ به همراه سودمندی و عدم سودمندی، همانند علوم دیگر، به نوع بهره‌گیری از آن بازمی‌گردد، که ما انسان‌ها باید در پرتو اسناد و آثار تاریخی از آن داشته باشیم، تا وضعیت کنونی جوامع را تبیین و تفسیر کنیم. زیرا همه مواد پژوهشی علم تاریخ در حال حاضر موجود هستند - ضمن آنکه علم تاریخ درباره چیزی که هستی آن استمرار ندارد بحث نمی‌کند - و پژوهشگر تاریخی باید ارتباط زمان گذشته و زمان حاضر را برقرار نماید. کتاب «تاریخ اسلام با رویکرد به عصر نبوت» که به اهتمام مؤلفان محترم آن آقایان حمیدرضا مسلمی پلرودی، احمد رحیمی و خانم مریم سادات طباطبایی از محققان و پژوهشگران حوزوی و اساتید دانشگاه به پژوهشگران و اهل اندیشه در حوزه و دانشگاه عرضه می‌گردد، قبل از چاپ مورد مذاقه قرار گرفت؛ و پاد اندیشه چاپ آن را به فال نیک گرفته و به پاس لطف و امتنان مؤلفان محترم، این اثر مفید را که بخشی از تاریخ سیاسی، اجتماعی، فکری و.... است به جامعه علمی و همه پژوهشگران تقدیم می‌نماید، و از باب من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق قدردانی خود را از اعتماد مؤلفان محترم اعلام داشته و برای آنها آرزوی توفیق روزافزون می‌نماید.

گروه تاریخ و فرهنگ

موسسه پاد اندیشه